

NEDERLAND'S VLASVEZELPOSITIE

Het mag van algemeene bekendheid worden geacht, dat Nederland onder de vlasverbouwende landen een vrij belangrijke positie inneemt. Hoewel in de jaren 1930 - 1935 door de ongehoorde daling van de stroovlas-prijzen (terwijl in Nederland, volgens de index-cijfers groothandelsprijzen voor de grondstoffen in het algemeen, in het dieptepunt van de crisis daalden tot $\pm 2/5$ van de prijzen in 1928 daalde het stroovlas tot ongeveer $1/5$; zie o.a. grafiek bijlage 1) de met vlas bebouwde oppervlakte tijdelijk tot een veel lager peil daalde, mag men over het algemeen een jaarlijkschen verbouw van ongeveer 15 000 ha vlas voor ons land normaal achten. In 1937 werd, zooals bekend is, weer een belangrijk boven de 15 000 ha gelegen oppervlakte met dit product bebouwd.

Al zal wellicht aan de vlascultuur in ons land nog heel wat zijn te verbeteren - het ligt niet op onzen weg om hierover een oordeel uit te spreken - in vergelijking met het buitenland staat ze op een hoog peil. Ligt een opbrengst van 5 000 kg gerepeld stroovlas per ha voor ons land waarschijnlijk eerder beneden, dan boven het gemiddelde, in de meeste West-Europese landen bereikt men dit gemiddelde volgens de ons ter beschikking staande gegevens niet, terwijl in de voornaamste vlaslanden: de Baltische Staten, Polen en de U.S.S.R. een dergelijke opbrengst in de verste verte niet wordt verkregen.

In normale jaren mag men in ons land dus zoo ongeveer rekenen op een stroovlasproductie van minstens 75 000 000 kg (gerepeld gewicht).

In dit vlas is gemiddeld $\pm 20\%$ vezel aanwezig, die door de verschillende bewerkingen daaruit wordt vrijgemaakt. Deze vezel wordt ten deele vrijgemaakt als lange vezel, het volwaardig product, gedeeltelijk als afval (heede, werk enz.). Het hangt van de kwaliteit van het vlas en vooral ook van de wijze van bewerking af, hoe de verhouding tusschen lange vezel en afval is. Beide echter, zoowel lange vezel als heede enz. worden tenslotte tot linnen garens versponnen, zij het dan van verschillende kwaliteit, zoodat wij kunnen zeggen, dat uit de normale Nederlandsche productie van stroovlas $\pm 15\,000\,000$ kg vlasvezel kan worden gewonnen. Zoo neemt Nederland onder de vlas-produceerende landen een belangrijke plaats in. Het staat zelfs met zijn gemiddelde over de jaren 1927 - 1935 (in de periode dus waarin de jaren van uiterst geringe productie - 1932 1935 ha - vallen) wat de absolute hoeveelheid betreft no. 7 en wat de productie per inwoner betreft no. 6 onder de vlas-produceerende landen der wereld (zie de grafieken, bijlage 2 en 3). Het winnen van de vlasvezel uit het voorverbrachte 'stroovlas' gebeurt in bijna alle vlas-produceerende landen in Europa in het land zelf. Het stroovlas is een volumineus product en de toename in waarde die het door de bewerking ondergaat is gering. Vervoer over grooten afstand, dus over het algemeen naar het buitenland is economisch niet verantwoord en de bewerking geschiedt in het algemeen zooveel mogelijk ter plaatse. Een uitzondering in dit opzicht vormt echter Nederland en verder ook Frankrijk. Beide landen zenden hun stroo grootendeels ter verwerking naar België (zie teekening, bijlage 4 en ook diagram, bijlage 5). Hoewel door het ontbreken in onze statistiek van een onderscheiding tusschen gerepeld vlas en ongerepeld vlas, dit niet nauwkeurig valt vast te stellen, mag wel worden aangenomen, dat gemiddeld meer dan de helft van het Nederlandsche stroovlas onbewerkt over de Belgische grens verdwijnt. Neemt men aan, dat al het stroovlas gerepeld uitgevoerd wordt, dan bedroeg dit in de jaren 1923 - 1935 gemiddeld $\pm 60\%$. In werkelijkheid zal het cijfer iets gunstiger zijn (Naar een schatting, die ons wel iets aan den hoogen kant lijkt, zou $\pm 80\%$ van het stroovlas gerepeld worden uitgevoerd) Zoo is dus reeds voor ze de eerste bewerking heeft ondergaan meer dan de helft van onze vlasvezel uit het land verdwenen, iets wat zooals gezegd verder alleen in Frankrijk voorkomt.

Er bestaat in de vlasvezel-huishouding in Europa een duidelijk verschil tusschen Oost-Europa en West-Europa. In Oost-Europa worden groote hoeveelheden vlas verbouwd, in de eerste plaats voor de voorziening in de eigen behoefte aan vezelstoffen van de boerenbevolking. Daarnaast exporteeren deze landbouwlanden een belangrijk deel van dit agrarische product in ruil voor industrie-producten enz. uit West-Europa. In West-Europa beteekent de verbouw van vlas voor de voorziening in de eigen behoefte der boeren vrijwel niets meer. De vlas-verbouw heeft zich daar in het algemeen beperkt tot gebieden, die voor de vlasteelt bijzondere geschiktheid bezitten (zoo is de vroeger in ons land vrij uitgebreide vlasteelt op de zandgronden vrijwel geheel verdwenen) en men verbouwt niet, zooals in Oost-Europa, eerst in de tweede plaats, maar alléén voor de markt.

De dicht bevolkte geïndustrialiseerde West-Europesche landen steunen voor hun vlasvezel verwerkende industrie, evenals voor zooveel andere industrieën slechts ten deele op zelf voortgebrachte grondstof. Zij voeren belangrijke hoeveelheden vlasvezel in, verwerken deze tot garen en linnen stof, verbruiken deze gedeeltelijk zelf, doch voeren ze ten deele ook weer in groote hoeveelheden uit.

Nederland neemt in dit opzicht onder de West-Europesche landen een zeer ongunstige uitzonderingspositie in, die, vooral gezien onze groote bevolkingsdichtheid, min of meer beschamend mag heeten. Terwijl alle andere West-Europesche landen vlas-importeerende, vlas-verspinnende en verwerkende landen zijn, is Nederland een vlas-exporteerend land, een land, dat voor dit product nog veel sterker dan één der Oost-Europesche Landen de positie inneemt van een grondstofleverancier.

Zooals gezegd, verdwijnt reeds ongeveer 60 % van 't vlasstroo onverwerkt naar België; ook Frankrijk stuurt zijn stroovlas grootendeels onverwerkt over de Belgische grens, doch terwijl Frankrijk ongeveer dubbel zooveel vezel invoert, als het in den vorm van stroovlas naar België heeft uitgevoerd, heeft Nederland een groot uitvoer-overschot van vlaslint. De vezel, die in Nederland uit het binnenslands blijvende stroovlas is voortgebracht, verdwijnt ook nog voor het overgrootste deel over de grens. Vrijwel niets blijft er over.

Onze gewone landbouw-statistiek berust op schattingen; de in het stroovlas aanwezige hoeveelheid vezel moet worden geschat; onze kennis van de verhouding gerepeld vlas - knopvlas bij den uitvoer uit Nederland berust eveneens op schatting. Er is dus bij berekeningen, zooals voor de bijgaande grafieken zijn gemaakt, een vrij groote fouten-mogelijkheid aanwezig. Ter controle voegen wij hier aan toe (bijlage 7) een overzicht van de hoeveelheden vlasvezel, die in de Nederlandsche bedrijven waar de grondstof wordt verwerkt, werden gebruikt. Hieruit blijkt, dat in de periode van 1928 - 1936 meer vlasvezel (en wel bijna 7 % van onzen vlasoogst) in ons land moet zijn achtergebleven, dan na verschillende berekeningen uit de statistieken zou blijken.

De kleine correctie, die dus blijkbaar op de cijfers die als grondslag dienden voor het diagram, bijlage 5, moet worden aangebracht, verandert niets aan het feit, dat er in ons land een uiterst ongunstige verhouding bestaat tusschen de voortgebrachte en de versponnen hoeveelheid vezel. Behalve de Iersche Vrijstaat (dit is een bijzonder geval, daar de Vrijstaat betrekkelijk kort geleden nog een economisch geheel vormde met Ulster, waar men, zooals bekend, een zeer belangrijke vlas- en linnenindustrie vindt) is er geen enkel land in Europa dat een zoo ongunstige verhouding kent.

Men schrijve dit niet toe aan de relatief hooge productie van stroovlas. Inderdaad Nederland staat in de per inwoner voortgebrachte hoeveelheid vlasvezel mede vooraan (zie grafiek; bijlage 3) al is de stroovlasproductie per inwoner in België nog belangrijk hooger. Er is echter onder de West- en midden-Europesche landen (uitgezonderd weer de Iersche Vrijstaat) geen enkel land, dat per

inwoner zoo weinig vlasvezel verspint als Nederland. België, Tjecho-Slowakije, Groot-Brittannië, Zwitserland, ten deele landen met een geringe of geen productie van stroovlas, verspinnen per inwoner, vergeleken met Nederland, enorme quanta vlasvezel.

Met de linnenweverij staat het er in Nederland iets beter voor dan met de vlas-spinnerij. Als linnen-garens wordt in Nederland zooveel vlasvezel ingevoerd, als gelijk staat met $\pm 15\%$ van onzen vlasvezeloogst. Duidelijk is echter, dat ook de linnenweverij in haar omvang in een zeer ongunstige verhouding staat tot de productie van stroovlas.

Zoo is dus, gezien de productie van stroovlas, de industrie, die zich op het vlas als grondstof opbouwt, in Nederland in al haar geledingen naar haar omvang totaal onvoldoende.

Al is het ook in alle opzichten te betreuren, dat onze vlasspinnerij en linnenweverij van zoo weinig beteekenis is, vooral het verschijnsel, dat het stroovlas naar het buitenland gaat ter verwerking is absurd en economisch in geen enkel opzicht gerechtvaardigd. De vrachtprijs voor het stroovlas van Groningen naar Kortrijk bedraagt ± 1 cent per kg, d.w.z. ongeveer 25 % van de totale bewerkingskosten van het vlas, welke kosten ongeveer 4 cent bedragen.

Als onze vlasindustrie niet door ingrijpende maatregelen op een solide basis wordt gesteld is het te verwachten, dat ze nog verder zal terugloopen.

Door verschillende omstandigheden is de vlasindustrie een bedrijf met belangrijke risico's. Daarom moet de vlasindustrie, wil zij zich handhaven, in technisch en economisch opzicht onvoorwaardelijk op een stevigen grondslag staan. Zich er zoo'n beetje doorheen slaan is iets, wat bij dezen tak van bedrijf feitelijk niet mogelijk is. Bedrijven die er zoo voorstaan zullen bij de eerste de beste conjunctuursschommeling sneuvelen. Zoo heeft onze vlasindustrie in de laatste crisis dan ook zwaar geleden. Hoewel de productie van stroovlas enorm achteruitliep, is het percentage stroo, dat in eigen land werd verwerkt af- in plaats van toegenomen. Terwijl in het algemeen in de crisis in ons land een ontwikkeling viel waar te nemen naar een toenemende vorovering door eigen industrie van industriele werkzaamheden, die vroeger in het buitenland geschieden, valt hier het omgekeerde te constateeren. Onze vlasindustrie stond op een te weinig vaste basis om den strijd aan te kunnen.

In Duitschland heeft zich hetzelfde voorgedaan. Ook daar stond de vlasindustrie zwak en ook daar stortte deze industrie nog sneller ineen, dan de productie van stroovlas. In 1932 trad in Duitschland de vroeger onbekende toestand in, dat een belangrijke hoeveelheid stroovlas naar het buitenland ter verwerking werd gezonden.

De grafiek, bijlage 6, laat duidelijk de zwakke positie van de Nederlandsche vlasindustrie, vergeleken met de Belgische, zien. Deze grafiek geeft een overzicht van de hoeveelheden welke na in- en uitvoer in de beide landen achterbleven, dus ter beschikking van de vlasindustrie stonden. Natuurlijk komen deze hoeveelheden niet jaar voor jaar met de door de vlasindustrie in de beide landen verwekte hoeveelheden geheel overeen. Dikwijls wordt, als de prijs laag is, een deel van de productie achtergehouden en later verkocht aan de vlasfabrieken. Vooral de Groninger boeren, die genoeg kapitaal bezitten om het ook zonder de opbrengst van hun vlasoogst te kunnen stellen, doen dit dikwijls. In latere jaren worden deze overschotten dan verkocht en zoo laat het zich ook verklaren, dat in 1932 uit Nederland meer stroovlas werd uitgevoerd, dan werd geproduceerd. Over een iets langere periode moet echter, zoals vanzelf spreekt, de hoeveelheid in het land achtergebleven stroovlas ongeveer overeenstemmen met het door de vlasindustrie verwekte.

Deze grafiek geeft dan ook een duidelijk beeld van de volledige ineenstorting

van de Nederlandsche vlasindustrie in het begin van de crisis. In België had de crisis een " normaal " verloop: een geleidelijke daling en daarom weer een geleidelijk herstel. De Nederlandsche vlasindustrie is echter onmachtig om de slagen op te vangen. Het is haar onmogelijk om het verlies op grondstoffen, dat wordt geleden, te dragen. Ze komt grootendeels tot stilstand. Wel herstelt ze zich voor het grootste deel betrekkelijk snel als de lijn van de conjunctuur weer opwaarts gaat, maar het laat zich aanzien, dat een deel van het verlies niet tijdelijk, maar permanent zal zijn. Een deel van onze vlasindustrie is in de moeilijke jaren ten onder gegaan. In Friesland werd, om een voorbeeld te geven, het oude vlashandwerk tot aan den rand van den ondergang gebracht en de toekomst zal moeten uitwijzen of de maatregelen, die men zich daar voorstelt te nemen om tot herstel van het oude bedrijf te geraken, succes zullen hebben. In Groningen verdween 1 van de 2 fabrieken van de Nederlandsche Mij. voor Vlasbewerking. Ook elders in ons land heeft de crisis de definitieve ondergang van vlasbedrijven teweeggebracht.

Nu kan men aanvoeren, dat op deze wijze zwakke deelen van de Nederlandsche vlasindustrie verwijderd worden en dat er nieuwe, betere bedrijven voor in de plaats zullen komen. Inderdaad bestaat er de laatste jaren een neiging tot het stichten van nieuwe vlasbedrijven, maar wij krijgen den indruk, dat alles te samen de Nederlandsche vlasindustrie niet versterkt, maar verzwakt uit de crisis te voorschijn is gekomen en dat, indien geen krachtige maatregelen worden genomen, Nederland in de toekomst nog weer meer voor de bewerking van zijn vlas op het buitenland zal moeten steunen dan voor de crisis. Als er geen grondige veranderingen komen zal vermoedelijk iedere volgende crisis opnieuw een deel van de Nederlandsche vlasindustrie sloopen, zoodat er tenslotte niets, of bijna niets, overblijft.

Ook om andere redenen zal in de toekomst de wanverhouding tusschen stroovlasproductie en verwerkingscapaciteit van de vlasindustrie waarschijnlijk nog toenemen. De gronden, die zich in het bijzonder voor de vlasteelt leenen zullen zich in de toekomst door de drooglegging van de Zuiderzee en verder ook door de landaanwinning aan onze Noordkust sterk uitbreiden. Reeds nu ontwikkelt de Wieringermeer zich tot een vlasgebied van beteekenis en het laat zich aanzien, dat de gronden van de N.O.-polder in doorsnee een nog grootere geschiktheid voor dit product zullen vertoonen dan die van de eerstgenoemde polder. De gronden, die aan de Noordkust van Groningen aangewonnen worden, zullen ongetwijfeld ook goede vlasgronden vormen en op den duur een belangrijke uitbreiding van het Groninger vlasgebied kunnen beteekenen.

O.i. laat de positie van Nederland in de internationale vlasvezelhuishouding in geen enkel opzicht twijfel aan de noodzakelijkheid van krachtig ingrijpen, dat kan leiden tot een versterking van de economische en technische grondslagen van de Nederlandsche vlasindustrie.

=====

Bijlage 1.

Prijzen van stroovlas en vlaslint.

De prijzen van het gezwingelde vlas zijn ontleend aan: "Annuaire International de Statistique Agricole". 1930 - 1931 en 1935 - 1936 en 1936 - 1937. De kwaliteit "Riga Z.K." werd gekozen omdat slechts hiervan de noteeringen over een langere periode kunnen worden nagegaan. De noteeringen over de jaren 1928, 1929, 1930 en 1931, welke waren opgegeven in ponden, shilling, enz. per "long ton" zijn, om met de opgaven der latere jaren vergelijkbaar te zijn, omgerekend in goudfranken per quintaal. Uit de maandprijzen is daarna de gemiddelde prijs berekend over 1928 - 1936 en deze gelijkgesteld aan 100. Op deze basis zijn de maandelijksche vermoedingsgetallen berekend.

Bijlage 2.

De aan deze grafiek ten grondslag liggende gemiddelden zijn eveneens berekend uit gegevens, ontleend aan de "Annuaire Internationale de Statistique Agricole". Deze statistiek drukt de vlasopbrengsten van de verschillende landen uit in hoeveelheden vlasvezel, dus niet in stroovlas. Het is ons niet bekend, waaruit het "Institut International d'Agriculture" deze gegevens put, doch het wil ons voorkomen, dat de nauwkeurigheid van de cijfers wel eens iets te wenschen overlaat. Zoo o.a. de cijfers betreffende Nederland. Onze landbouwstatistiek, voorkomend in het "Verslag over den Landbouw" geeft over onzen vlasbouw enkel het aantal ha en voor het land als geheel een schatting van den opbrengst aan gerepeld stroovlas. Uit deze opgaven moet men dus de hoeveelheid vezel hebben berekend en ongetwijfeld heeft men van Nederland het omrekeningsgetal veel te laag genomen. Vergelijkt men de statistiek van de vlasproductie in de "Annuaire International" met de in- en uitvoerstatistiek van Nederland, dan zou men tot de zonderlinge conclusie moeten komen, dat Nederland's uitvoer-overschot voor deze heele reeks van jaren ver en ver boven de productie zou liggen!

De vlasvezelproductie in Nederland hebben we dus langs anderen weg berekend, nl. uit de gegevens van onze landbouwstatistiek, door aan te nemen, dat per ha 5 000 kg gerepeld stroovlas wordt voortgebracht en dat gerepeld stroovlas $\pm 20\%$ aan vezel (lange vezel + heede, werk, enz.) oplevert.

De gedeeltelijk uit stroovlas bestaande uitvoer is in zijn geheel omgerekend tot vlasvezel. Voor de berekening van deze grafiek is (min of meer willekeurig) geschat, dat de helft van den uitvoer bestond uit knopvlas en de helft uit gerepeld vlas.

Soortgelijke fouten als voor Nederland zijn gemaakt zijn in de statistieken vrij zeker ook voor andere landen gemaakt. Men moet ze dus met voorzichtigheid hanteeren en men kan er alleen conclusies uit trekken, voor zoover het de groote lijnen betreft.

Bijlage 3.

Over de als grondslag dienende cijfers van deze grafiek kan hetzelfde worden opgemerkt als bij bijlage 2.

Bijlage 4.

Voorstelling van de vlasvezelhuishouding in Nederland, België en Frankrijk in de jaren 1927 - 1935.

Daar ook voor België en Frankrijk de opgaven van de "Annuaire International" minder juist zijn, is voor deze landen evenals voor Nederland het aantal ha met vlas bebouwd als uitgangspunt genomen. Ook voor België en Frankrijk is aangenomen, dat zij 5 000 kg stroovlas, bevattende 20% vezel, per ha produceeren. Al geeft deze aanname voor Frankrijk misschien een te gunstige voorstel-

II.

ling, zij benadert echter veel meer de werkelijkheid dan de opgaven van de "Annuaire International".

Aangenomen is zoowel voor Frankrijk als voor Nederland, dat alleen gerepeld vlas is geëxporteerd.

Bijlage 5.

Nederlandsche vlasvezelhuishouding 1928 - 1936.

In dit diagram is vlas en linnen in alle stadia van bewerking teruggerekend tot vezel.

Aangenomen is weer, dat 1 ha 5000 kg gerepeld stroovlas opbrengt, voor 20 % bestaande uit vezel (lange vezel, heede en werk enz.) en dat uit 1 kg vezel gemiddeld $3/4$ kg garen en $5/8$ kg linnen stof ontstaat. De schatting van den opbrengst aan garen en linnen is ontleend aan: Dr. W. Stromeyer: "Zur Lage der deutschen Flachswirtschaft", Jena (Fischer) 1938, blz. 7 en 8. Hier wordt berekend, dat uit 800 kg vezel (lange vezel, heede en werk) ontstaat 585 kg garen en hieruit 515 kg linnen.

Aangenomen is verder, dat het uitvoeroverschot geheel bestaat uit gerepeld stroovlas.

Bijlage 6.

Overzicht van de hoeveelheden stroovlas welke in Nederland en België in de jaren 1930 - 1935 na in- en uitvoer terbeschikking van de vlasindustrie stonden.

Aangenomen weer, dat per ha 5 000 kg gerepeld stroovlas wordt voortgebracht. Het aantal ha met vlas bebouwd voor België¹⁸ ontleend aan de "Annuaire Statistique" en voor Nederland aan het "Verslag over den Landbouw".

Wat den in- en uitvoer betreft is weer aangenomen, dat deze geheel bestond uit gerepeld stroovlas.

Bijlage 7.

Overzicht van de in Nederland in de jaren 1925 tot en met 1937 versponnen hoeveelheden vlasvezel.

De in deze bijlage genoemde cijfers zijn ontleend aan mededeelingen van de N.V. Nederlandsche Vlasspinnerij te Tilburg en van Van Leyden's Zeildoekweverij te Krommenie.

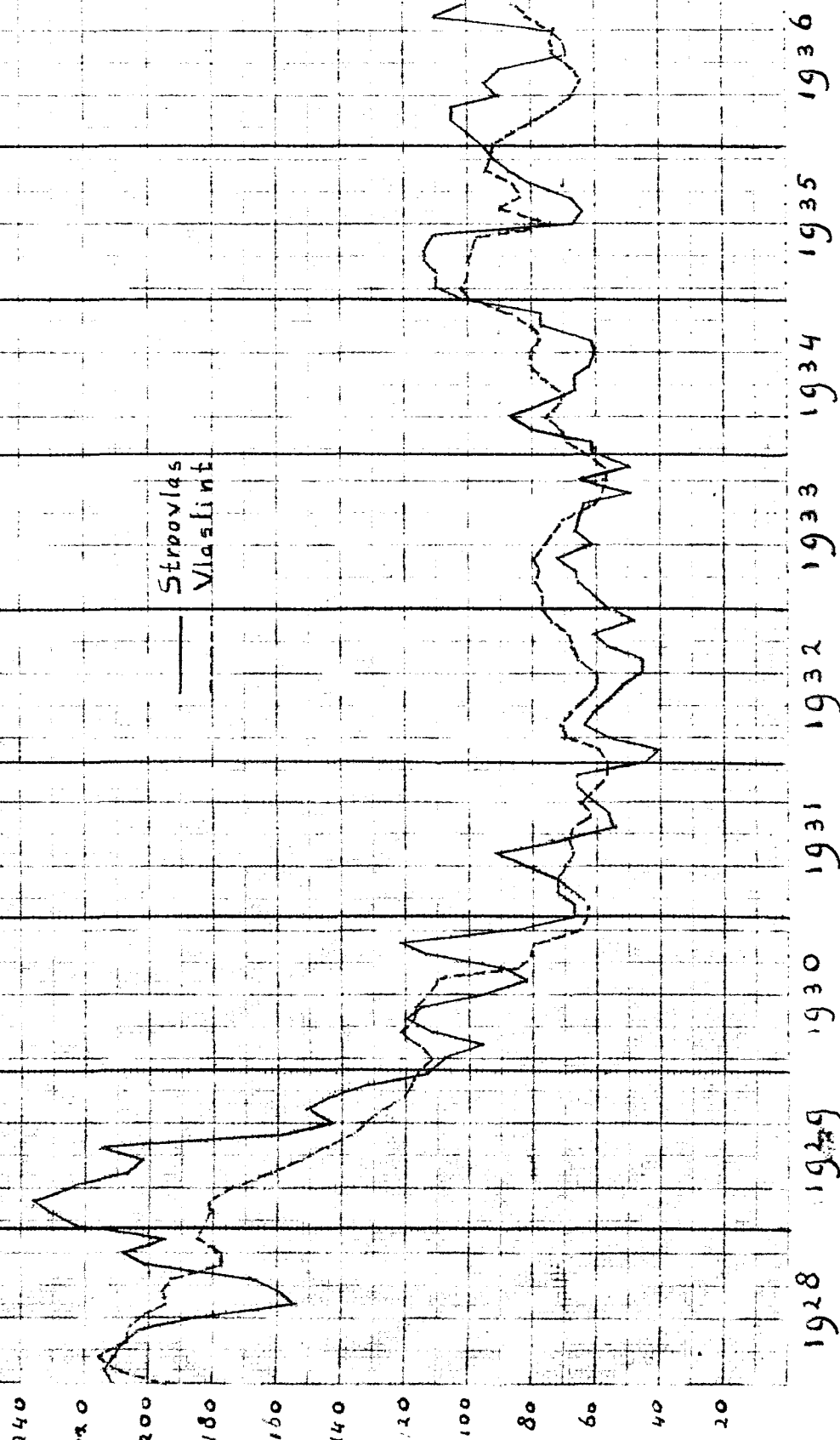
Prijzen van stroovlas en vlaslint

De stroovlasprizen zijn berekend uit de gegevens betreffende de waarde en de hoeveelheid van het uit Nederland uitgevoerde stroovlas vermeld in de Maandstatistieken van In- Uit- en Doorvoer.

De vlaslintprizen zijn berekend uit de noteringen op de Londen'sche markt van de kwaliteit "R. g. a. z. k."

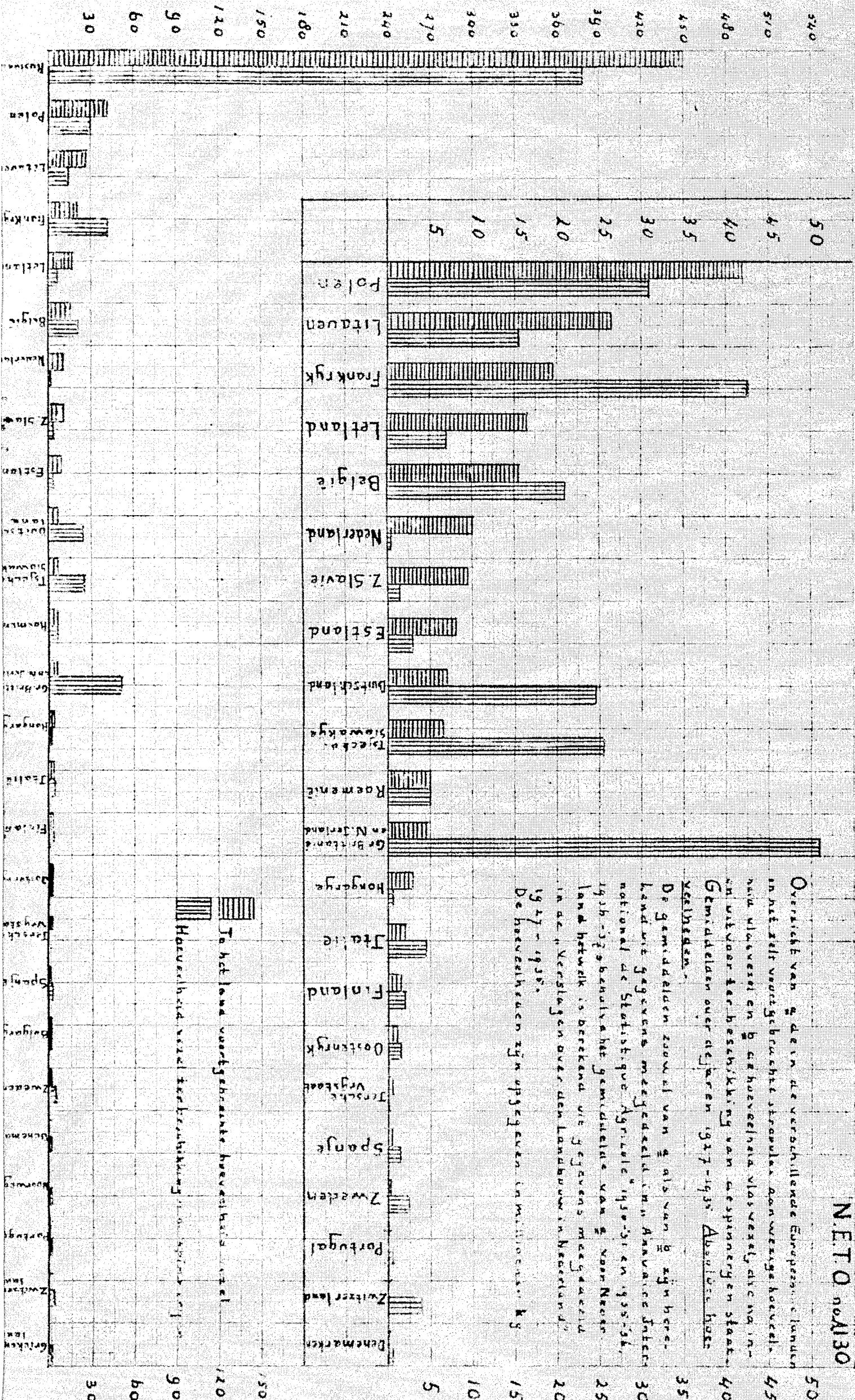
De gemiddelde prijs van de bevestigingen over de jaren 1928-1935 is gelijk gesteld aan 100.

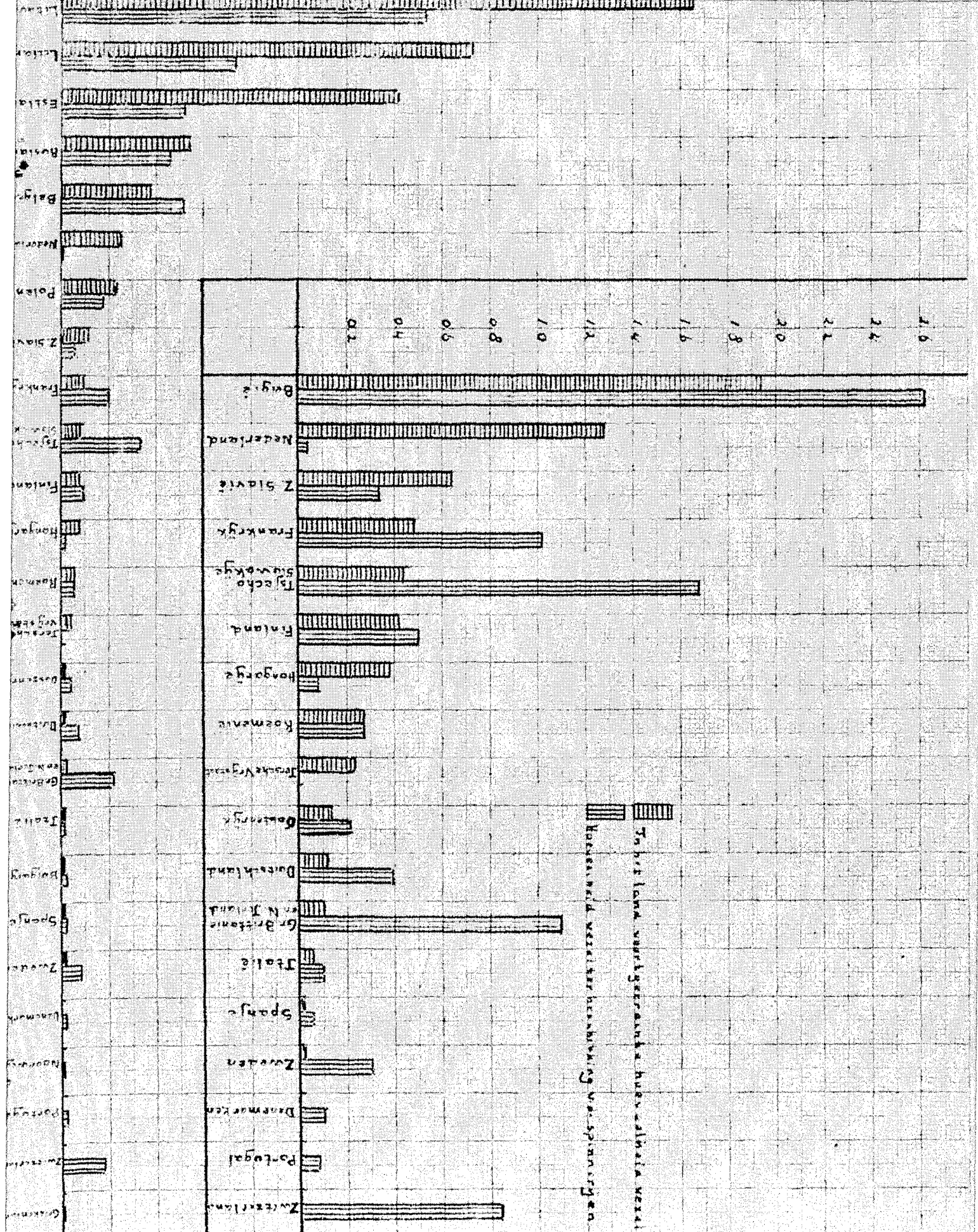
— Stroovlas
- - - Vlaslint

Overzicht van de in de verschillende Europese landen in het zelf voortgebrachte stroomal aan weeghoeveel-
niet vloeisel en de hoeveelheid vloeisel dat na in-
en uitvoer der beschikking van de spinnerijen staat.
Gemiddelen over de jaren 1927-1935. Absolute hoeve-
velheden.

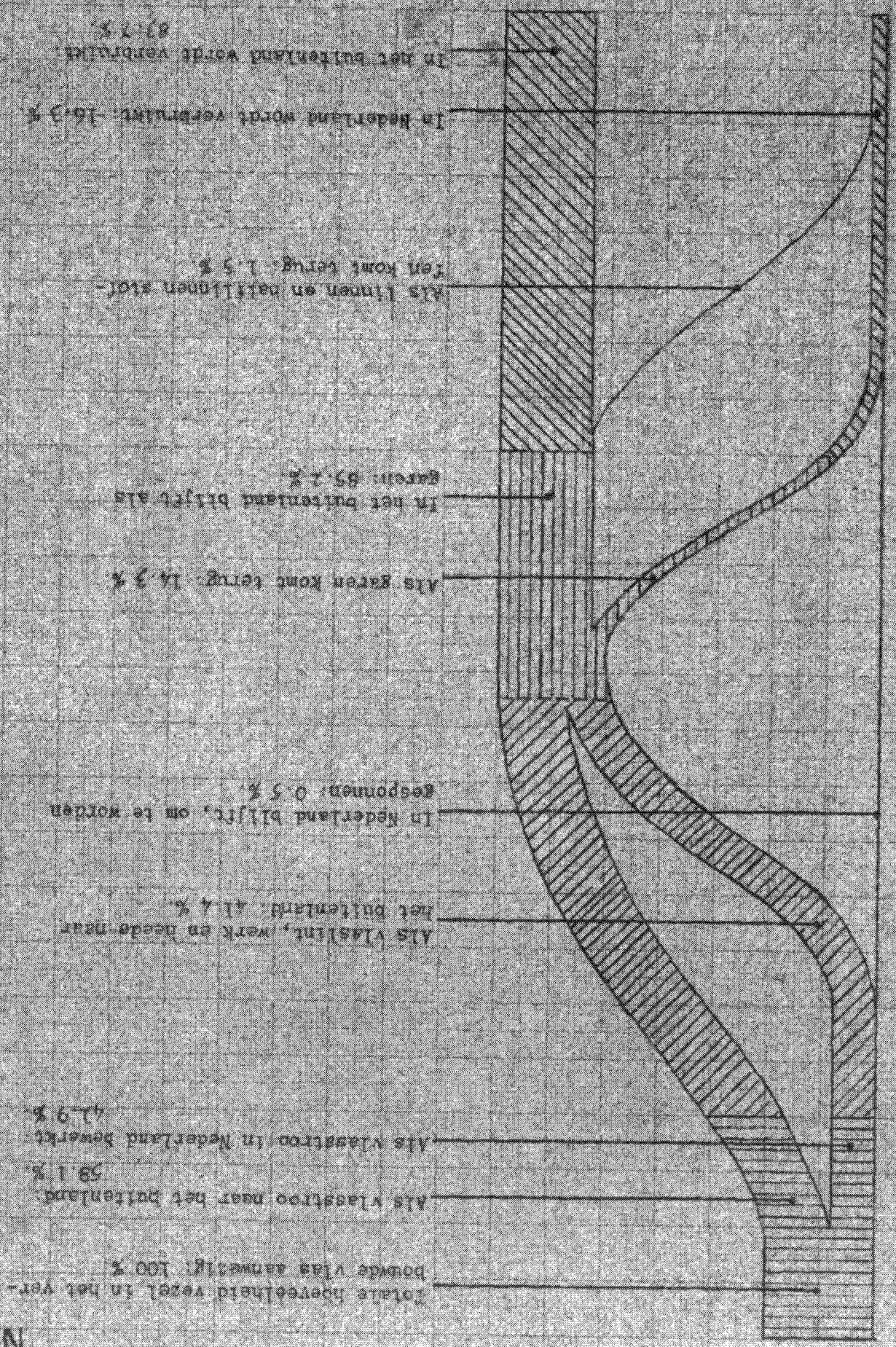
De gemiddelden zowel van g als van b zijn bere-
kend uit gegevens meegedeeld in "Annuaire Inter-
national de Statistique Agricole" 1936-37 en 1938-39.
1936-37 betreft het gemiddelde van g voor Neer-
land. Hetwelk is berekend uit gegevens meegedeeld
in de "Verslagen over den Landbouw in Nederland"
1927-1935.
De hoeveelheden zijn opgegeven in miljoenen kg.

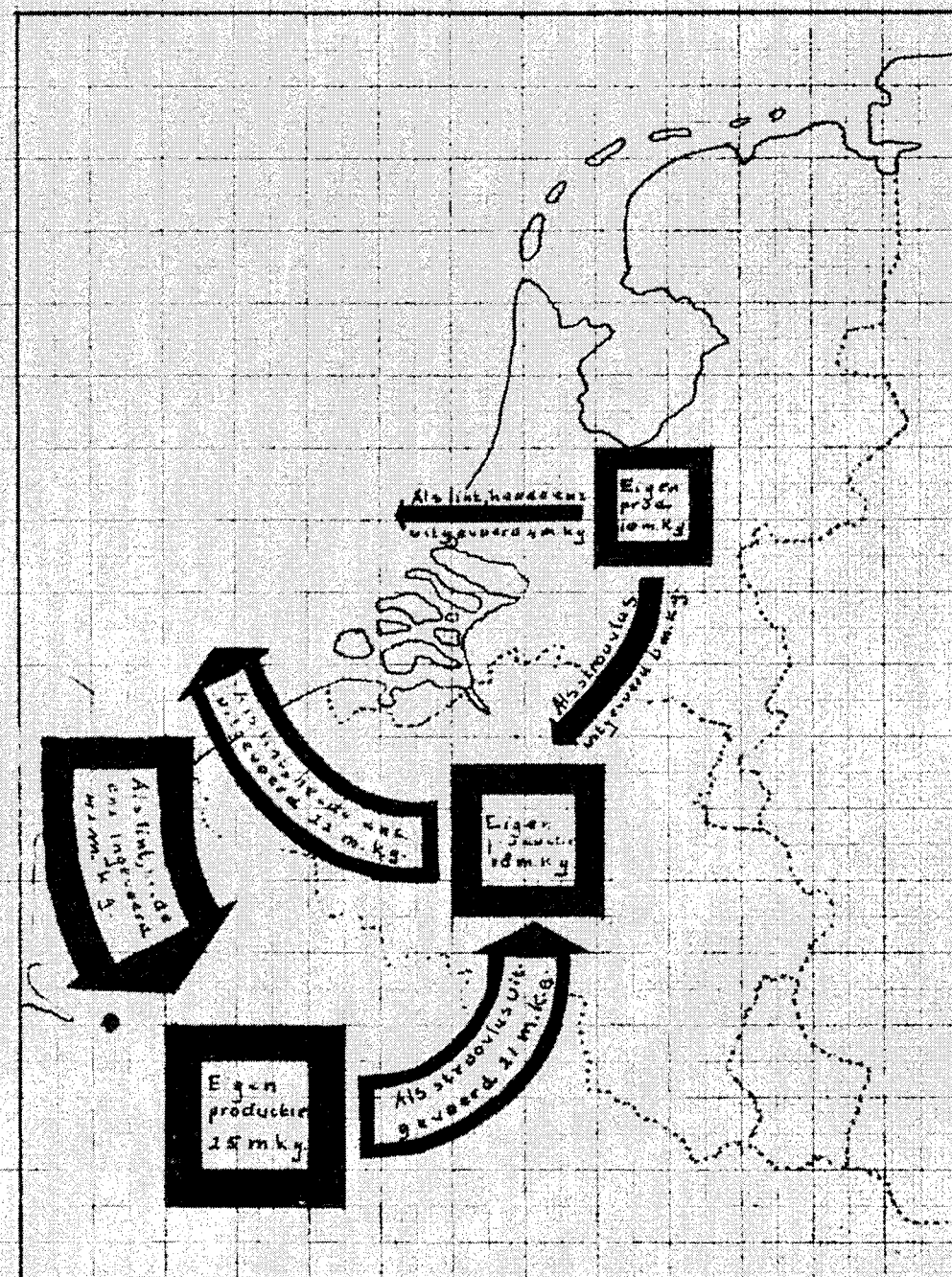

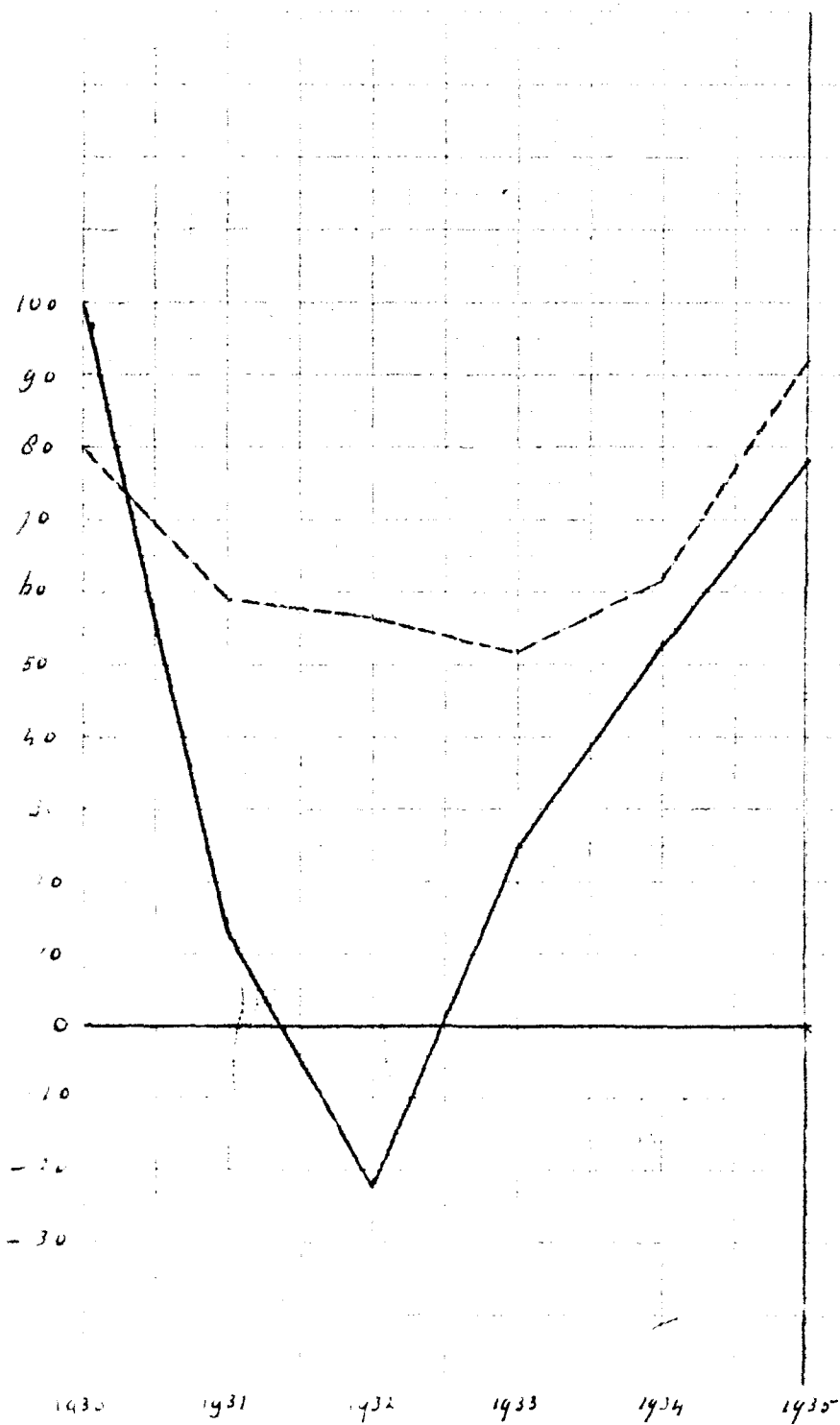
Overzicht van de in verschillende Europese landen in het zelf voortgebrachte soort van wol (Tribland, Zwitserland, etc.) en de hoeveelheid daarvan die in de jaren 1930-1931 en 1931-1932 is voortgebracht. De hoeveelheden zijn opgegeven in kilogrammen.

De hoeveelheden zijn opgegeven in kilogrammen.

Voorstelling van de vlas veldhuishouding van Nederland, België en Frankrijk. De hoeveelheden in de teekening aangegeven zijn gemiddelden over de jaren 1927-1935. Alles is aangegeven in m.kg.

Overzicht van de hoeveelheden stro en vlas welke in Nederland en België in de jaren 1930-1935 naar en uitvoer ter beschikking van de vlasindustrie stonden.

De gemiddelde hoeveelheden over de jaren 1927, 1928 en 1929 zijn voor beide landen = 100 gesteld

BIJLAGE 7.

IN NEDERLAND VERSPONNEN VLASVEZEL.

1925	976 200	kg
1926	949 700	"
1927	935 700	"
1928	824 500	"
1929	776 000	"
1930	625 900	"
1931	415 000	"
1932	510 000	"
1933	640 000	"
1934	420 000	"
1935	469 700	"
1936	832 200	"
1937	1 189 900	"

=====